

32235, II, C, d,

67/89.

80 br

Čujte! Čujte!

kaj slovenski jezik tirja.

Za prosto slovensko ljudstvo

spisal

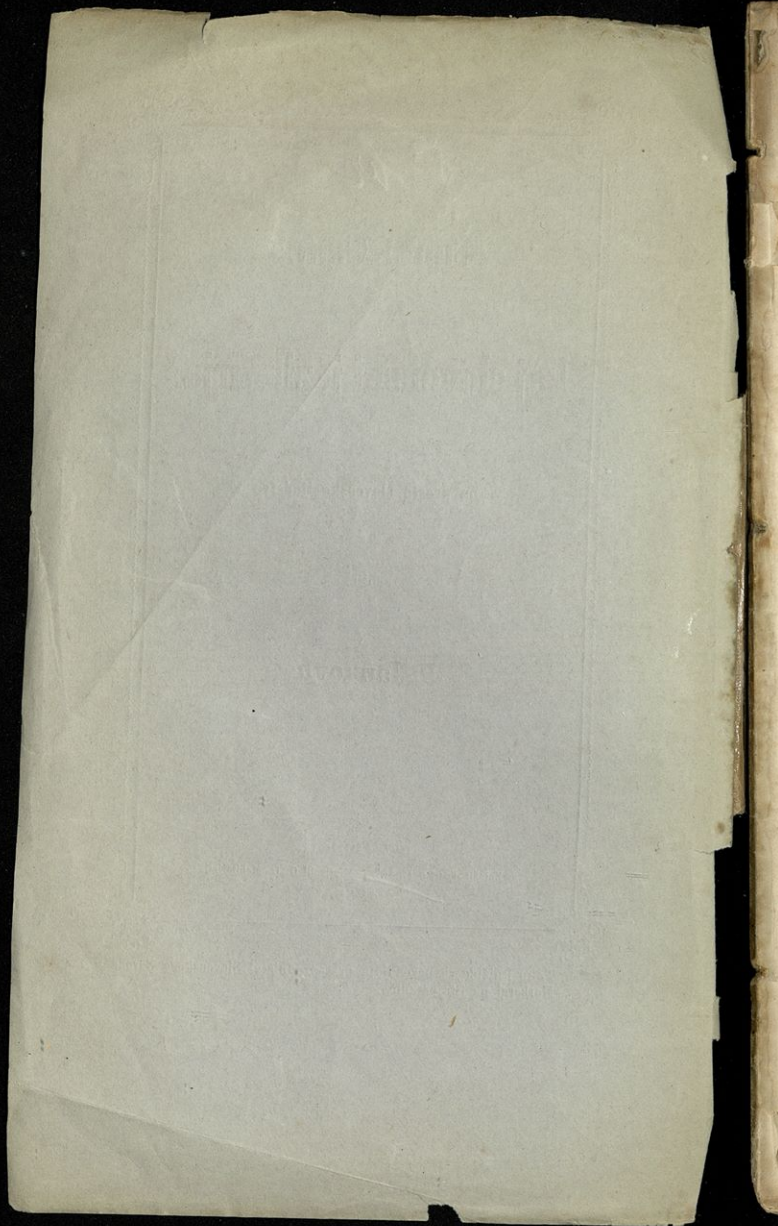
P. Jankovič.

Na Dunaji.

Založil Janko Pajk. — Natisnil O. O. Mehitaristi.

1869.

Take knjižice se naročujejo pri »vredništvu Slovenskega Naroda v Marborgi na Štajerskem«.

Čujte! Čujte!

kaj slovenski jezik tirja.

Za prosto slovensko ljudstvo

spisal

P. Jankovič.

Na Dunaji.

Založil Janko Pajk. — Natisnili O. O. Mehtaristi.

1869.

Predgovor.

Ljubi Slovenci!

Vam, slovenski kmetje, ki v mnogoterih težavah živite, malo čislani doma, malo poštovani od tujih narodov, Vam sem namenil to knjižico, da najdete v njej podučjenja in tolažila. Namenil sem jo Vam, verli prebivalci za jadranskim morjem, terški okoličani, serčni sokoli slovenski, ki neustrašeni branite drago dedščino svojega milega maternega jezika in predrage in mile Vam narodnosti slovenske; namenil sem jo tudi Vam, čversti goriški Primorci in Brici, ki marljivo in pošteno obdelujete svoje prijazne in plodne slovenske Berda, priljubljene Vam domače gnezda; posvetil sem jo tudi Vam, krepki prebivatelji Notranjskega, ki terdno stojite na narodnem stojališči, nepremekljivi, kakor tla, po katerih hodite, od katerih s trudom živeža tirjate; tudi Vam sem jo poklonil, hrabri sinovi Gorenjskega, ki ste „krepke nu čedne postave“ in resnobnih obrazov, pa

gorkih in za domovje živo bijočih serc; in tudi Vam, zamišljeni in prijazni Dolenjci, trudapolni obdelovalci vinskih goric in zelenih dolin; naméril sem jo tudi Vam, otožni sinovi hladnega Gorotana, katerih dedje so prvi bñli hrabre boje za slovensko narodnost, ki pa zdaj zadnji vstajate iz posipov nezavedenja in potujčevanja — zdramite svoj duh k bodrosti! — podajam jo tudi Vam v roke, mili bratje Štajerci, katerim je težka zadača naložena, prenašati in zaježati hude navale severne povodni; pa tudi Vas nisem pozabil, žalostni bratje na Ogerskem, ki v gluhem molku molčite in še nezdramljeni spite; — da Vas srečnejša usoda Vaših drugih bratov k življenju obudi! — niti Vas nisem pozabil, mili bratje na Benetskem, ke Vas je huda sila časov od naše deržave odcepila! Vam, vsem sinovom matere Slovenije, je ponižna ta knjižica iz serca poklonjena; Vam vsem naj prinese iskrenih pozdravov in podučnega hladila!

Kakor z vso silo in na vso moč vsakoršne napade na svoje zemljišča, svoje hiše in na mile Vam svoje ljube odvrčate, glejte! tako ste dolžni tudi svojo narodnost in predragi zaklad svojega domačega jezika vsakoršnih sovražnih napadov braniti. Potezajte se za svojega jezika obečane pravice! Mi smo sicer razkosani, ali združena sila vse premaga! Ako zgubimo svoj jezik, prenehamo narod

biti; nemudé utonemo v morji nemške in laške narodnosti. S posmehovanjem in zaničevanjem bi gledal svet na spačenost našega plemena! Kajti, predno narodi kakor narodno telo poginejo in v drugo narodnost preidejo, morajo po zakonih prirode še vsakoverstne stopnice dušnih, telesnih in nravstvenih spačenosti prehoditi; morajo preje popolnoma poteptani in pogaženi biti; morajo kelih svojega poniženja do dna izprazniti; morajo, kar je zares prežalostno! — vso svojo revo nenavidnemu svetu na ogled postaviti. Da se nam kaj takega nikdar ne naključí, treba zedinjene, krepke in neprestane dušne brambe.

Mi se borimo za svoj narodni obstanek, kakor se še tako male živalice za svojo bitnost borijo. Mi ne iščemo nadvladanja črez druge narode; mi ne iščemo prepírov s svojimi sosedi; mi le tirjamo pravico, kakor narod živeti in za svoje blagostanje po svoje skerbeti; mi tirjamo vse one pravice, skoz ktere bodemo drugim narodom, s kterimi enake davke in enake državne bremena prenašamo, ravnopravni in ravnoveljavni postali.

Mi nismo savažniki deržave, ampak smo dobri Avstrijani, dobro vedé, do moremo edino v Avstriji svojo narodnost ohraniti. Zató je pri vseh naših političnih početjih naša vest čista ter čisto in pošteno

naše serce; in ravno to nam naj s prejšnjimi prevdarki daje serčnost, da tudi stanovitni sedanje boje za svojo narodnost prestanemo. „Zastonj je umerl“ — pravi naš prigovor; „brez truda se ne dá živeti!“ Terdi časi, v kterih živimo, bodo se nam gotovo in morebiti preje ko mislimo, polajšali; le stanovitnosti in poterpljivosti je treba. Ako ne mi, gotovo se bodo naši potomci veselili in bodo blagoslavljali nas, svoje prednike, ako smo jim boljšo prihodnost pribojevali.

Bodoče stoletja gledajo na nas! Na naši strani je pravica, je postava, so tudi drugi avstrijski Slovani, pred vsemi verli Čehi. Torej serčno in neprenehoma

naprej!

Pervo poglavje.

Kje se slovenski jezik govori, in s katerimi jeziki sveta je on v rodu.

Jezik, kterega mi govorimo in pišemo, imenuje se slovenski jezik. On se govori po spodnjem Štajerskem, po spodnjem Koroškem, po celem Kranjskem, po Primorskem, to je: v Gorici in Gradiški okoli Tersta in v Tersti in po večem deli Istre; on se govori tudi po nekterih velikih županijah na Ogerskem in v nekterih krajih Benečanskega. Po imenovanih teh straneh se govori in razumeva jezik, v kterem je ta knjižica ali bukvice spisana, namreč jezik slovenski. Zató se prebivalcem imenovanih dežel, ki po slovenski govorijo, pišejo in razumevajo, Slovence praví, naj pa so Štajerci, Korošci, Kranjci, Primorci, Medjimurci, Rezijani, Terščani ali Istrani. Vsako teh ljudstev se imenuje takó samo po svojih deželah; po jeziki pa in po národnosti imajo vsi eno in vkupno ime, Slovenci.

Takó je tudi pri drugih narodih v navadi, da imajo namreč različne imena po deželah, kjer stanujejo, eno in vkupno ime pa po jeziki, kterega govorijo,

in po svoji narodnosti. Pri Nemcih, postavim, imenujejo se eni Švabi, eni Bavarci, eni Prusi, eni Saksi, eni Hesi, eni Vestfalci in takó naprej; ali po jeziki in po narodnosti se vsi za Nemce imajo in se Nemci imenujejo. Zató je neumno, če kateri Kranjec terdi in pravi: „Jaz sem Kranjec, Slovenec pa nisem.“ To terdjenje se mi vidi ravno takó nespametno, kakor če bi Bavarec rekel: „Jaz sem Bavarec, Nemec pa nisem.“ Nemci bi se mu smijali.

Res pa je, da po vseh vaséh in kotih po Slovenskem čisto enako ne govorijo; da Kranjec nekaj malo drugače izgovarja kakor Štajerec, Korošec zopet nekoliko drugače kakor Medjimurec ali Terščan; ali razločki proti podobnostim so čisto mali, rekel bi, skoro nikakovi. „Oče naš“ in „češčeno Marijo“ vendar molijo povsod enako; evangelij se bere tudi enako; če eni Slovenci k drugim pridejo, vsi se med seboj razumejo. Takó je lansko leto gospod dohtar Vošnjak, štajerski Slovenec, pri šempaškem taborji blizu Gorice k Primorcem govoril, in vsi so ga razumevali, kakor da je lastni jih rojak. Na Štajersko prihajajo Kraševci, ki živijo po Krasi, golem gorovji med Postojno in Terstom, in prodajajo oljko, lorbar, olje in jesih; pa oni razumevajo Štajerce, Štajerci pa jih. Ravne takó pa se tudi vsi drugi Slovenci med seboj razumevajo, naj so še takó daleč ločeni.

Zató je modro in hasno, da vsi Slovenci tudi eden jezik pišemo. Ko bi pa vsaka ves ali vsaki kot po svoje začel pisati, potem bi v jeziki zmirom bolj narazen hodili, in na zadnje bi iz slovenskega

jezika babilonski turenj nastal. Tudi v tej reči se lahko od drugih narodov dosti učimo. Kako različno govorita, na primer gorenji Štajerec in pa Holštajneec! Ko bi se sošla, pa vsak po svoje govorila, stavim sto proti enemu, da nobeden nobenega ne bi razumela; pišeta pa vendar oba eden in tisti nemški jezik in se v njem tudi razumevata. Ali pa še le Taljani! Pri teh je govorica enega kraja od drugega toliko različna, da eden drugega ne razumeta. Takó Napolitanec izgovarja čisto različno od Benečana, Milanec zopet različno od Furlana; knige in časopise (cajtenge) pa pišejo vsi enako ter se v pismenem jeziku vsi popolno razumevajo.

Zató so med nami nekteri ljudje prav brezpametni, ker se hudujejo, zakaj imamo Slovenci eden pismeni jezik, ki pa se od govornega nikakor takó zeló ne razlikuje, kakor pismeni jezik nemški od navadno govornega. Oni Slovenci, ki na pismeni naš jezik merzijo, so ljudje, ki niso dobro podučeni, kakó je z drugimi jeziki svetá; ali pa so terdoglavi, da ne vidijo, kakó potreben je eden pismeni jezik; ali so pa celó zlobni, ker Slovencem ne privoščijo enega pismenega jezika, kakor imajo drugi narodi vsaki svoj posebni pismeni jezik.

Zdaj pa, ko sem povedal, kje se slovenski jezik govori in piše, naj še povem, s katerimi jeziki sveta si je v rodu. Najpodobnejši je naš jezik drugim slovan-skim jezikom. On je podoben hervatskemu, serbskemu, slovaškemu in ruskemu, pa tudi českemu in poljskemu jeziku. Da je hervatskemu v rodu, to vé

mного Slovencev, posebno tistih, ki so kedaj na Her-
vatsko kupčevat hodili, ali pa ki so se na sejnih in
božjih potih s Hervati shajali. Da je naš jezik s serb-
skim v rodu, kateri jezik največi del turških Slovanov
govori, to dobro vejo naši slovenski „šajkáši“ in „kor-
mánuší“, ki se na šajkah po Dravi in Savi v Zemlin
in Beligrad vozijo. Slovaški jezik, kterega Slovaki
„slovenskega“ imenujejo, poznavamo od takó imeno-
vanih „drótarjev“, kakor se sami, ali „ponvoflikarjev“,
kakor jih mi navadno imenujemo. Tudi od „platni-
čarjev“, ki s platnom in „drukóm“ k nam prihajajo,
nam je slovaški jezik znan. Česki jezik slišimo Slo-
venci pogosto, ker je med vojaki, posebno konjeniki
in kanonirji, veči del Čehov. Tudi od služavnikov po
naših železnicah, kjer jen ajveč Čehov, slišimo prav
pogostoma po česki govoriti. Poljski jezik slišimo
od vojakov, ulancev, in včasih od kakega potujočega
rokodelca govoriti. Kar se pa Rusov tiče, jih jezik se
vé da za tega delj menj poznavamo, ker oni ne pre-
bivajo v naši deželi, ampak so le mejaši našemu ce-
sarstvu. Pa ravno ruski jezik je našemu močno po-
doben, namreč kar se naglašanja in izgovarjanja be-
sed tiče.

Kakor se iz tega, kar sem tu na kratko povedal,
vidi, je naš jezik z vsemi slovanskimi jeziki v rodu in
je tedaj eden slovanskih jezikov. Mi Slovenci smo si
torej po jeziki v najbližem rodu z narodom slovan-
skim, ki poseda več kakor polovico Evrope, ki se raz-
prostira tudi v Azijo in od ondot celó v severno Ame-
riko; kterega naroda smo mi Slovenci osemdeseti del,

ker je vseh Stovanov najmenj osemdeset milijonov, na pa eden milijon in blizo tri sto tisoč (tavžent).

Skoz to pa, da je naš jezik slovanskega plemena, smo si Slovenci tudi z nekterimi drugimi jeziki Evrope v rodu. Evropa šteje namreč troje glavnih jezikov in narodov: slovanski, nemški in romanski jezik in narod. K slovanskemu pripadajo vsi različni Slovani: Rusi, Poljaki, Čehi, Slovaki, Sorbi, Hervati, Serbi, Bolgari in Slovenci; k nemškemu vsi Nemci; k romanskemu pa Francozi, Taljani, Španjci, Portugizi in Romani ali Vlahi; Angličani ali Englendarji so zmes nemškega in romanskega plemena. Drugi, tu ne naštetni narodi Evrope, kakor Turki, Madjari, Finci, Baski, Albanci, Škipetari in še nekteri drugi, z gore naštetimi niso v rodu, ampak spadajo k drugim narodom in jezikom, ki imajo svoje glavne sedeže v Aziji. Naš slovenski jezik je tedaj z jezikom Nemcev in Romanov, kakor tudi z jezikom starih Grekov in Rimljanov v bližnjem rodu, in se šteje k takó imenovanim indoevropskim jezikom.

S turškim in madjarskim jezikom naš ni v rodu; pač so Madjari od nas mnogo besed pouzmali, kakor na primér: čerešnja, kerest (kerst), išpan (župan), čerep (črep), lenče (leča), pentek (petek), sereda (sreda) in mnogo drugih, kar kaže, da je madjarski jezik proti našemu ubožnejši.

Naš jezik je tedaj, da to ponovim, z najimenitnejšimi jeziki sveta, namreč s francozkim, taljanskim, nemškim in latinskim v rodu. Zato so oni ljudje, ki našemu jeziku sponašajo, da je divji ali, ka-

kor oni pravijo, „barbarski“ jezik, prav slabo podučeni, ker ne vedó, kar so učeni možje vse do pikice skazali, da je slovanščina prava sestra nemščine in romanščine, in da so vsi trije glavni jeziki Evrope sinovi enega starega jezika, ki se je davno pred Kristovim rojstvom v Indiji na Azijatskem govoril, kateri stari jezik se imenuje sanskrit ali sveti jezik.

Toliko sem hotel o našem jeziki povedati, da bodo Slovenci bolje vedeli, kje se jih jezik govori, s katerimi slovanskimi in evropejskimi jeziki je v rodu, in da bodo vedeli, da je slovanščina eden izmed imenitnih jezikov svetá.

Drugo poglavje.

Od kedaj se naš jezik piše, in kakove knige in časopise imamo.

Naš jezik se piše od časov slovanskih apostolov, svetega Cirila in Metoda, to je, od druge polovice devetega stoletja po Kristusi. Tega je zdaj okoli tisočo (tavžent) let. Ciril in Metod sta sveto pismo v slovenski jezik prestavila, in sta tudi sveto mašo po slovenski brala. To se je godilo pri tako imenovanih panonskih ali ogerskih Slovencih, katerih meja se je nekdam sim gor do Ptujja protezala. Ali so tudi drugi Slovenci kedaj Cirilovo pismo imeli, to se za gotovo ne vé. Pri isterskih Slovencih pa se je maša še ne-

davno po staroslovenski brala. Knige, ktere sta Ciril in Metod napisala, so se v prepisih do dnešnjega dne ohranile. Izmed mož, ki staroslovenski jezik dobro poznavajo, je najimenitnejši gospod dohtar Franc Miklošič, profesor na Dunaji, ki je štajerski Slovenec, blizo Lotmerka domá.

Ciril in Metod sta z greškimi čerkami pisala, kterim sta stare slovanske pismenke primešala. Po Cirilovo še dnešnji den piše več kakor petdeset milijonov Slovanov. Pri koroških Slovencih se je potem najpred začelo z latinskimi čerkami pisati in takošnih spisov imamo troje iz desetega in ednajstega stoletja. Potem pa se več stoletij ni v našem jeziki več pisalo do petnajstega stoletja, iz kterega se je nekaj malo listov ohranilo, ki pa so z nemškimi čerkami napisani.

Slovenske knige so se še le v šestnajstem stoletji, v kterem je Martin Luter na Nemškem evangeljsko véro oznanoval, prvič natisnile. Pervo „slovensko“ knigo je pod natis dal Primož Truber, slovenski Luter, ki je na krajnskem Dolenjskem domá bil. Ta mož je v Lubljani, v Celji in v drugih slovenskih krajih pridigar bil in je Slovence na luterjevo véro preobračal. Perva kniga, ktero je Truber izdal, je prišla leta petnajstopetdesetega (1550) na svetlo. Tega je zdaj ravno tristodevetnajst (319) let. Za Truberjem pa so se slovenske knige čem delj tem bolj množile do najnovejšega časa, ko Slovenci imamo skoro več knjig, kakor jih prebrati moremo.

limo Zdaj imamo Slovenci ne samo knjig vsakoršne verste, pobožnih in posvetnih, kratkočasnih in podučnih, ampak tudi dvanajst časopisov (cajteng), ki Slovencem novosti iz vseh krajev sveta prinašajo, in kmeta takó kakor gospoda podučujejo, kako gre kupčija, kakó se polje, vinograd in gozd obdeluje, ktere nove postave prihajajo, kje je vojska, kaj delajo kralji, cesarji in ministri, pa tudi, kaj se po slovanskem sveti godi, in kaj Slovenci pametnega in nespametnega delajo.

Med slovenskimi časopisi so najstarejše „Novice“ v Ljubljani. Prav imenitna za kmeta in gospodarja sta „Slovenski narod“ in „Slovenski gospodar“, oba v Marborgi izdajana. Pervi list podučuje Slovence, kakó se morajo za svojo reč in pravico potezati; „Slovenski gospodar“ pa uči zemljo umno obdelovati, pa tudi imenitnejše zgodbe sveta naznanja. Prav imeniten za Vas, Slovenci na kmetih, je tudi „Besednik“, ki v Celovci dvakrat na mesec izhaja in mnogo kratkočasnega in podučnega branja prinaša. Prav zabavljiv je najnovejši časnik, ki v Tersti izhaja, „Juris pušo“, ki tudi podobe prinaša, in nemškutarje in lahone, pa v časih tudi kakega glasovitega Slovenca za nos pocuka. Skoro vsako večje mesto na Slovenskem imá že svoj slovenski list, pa tudi po dva ali tri, kakor Marborg, kjer trije slovenski listi izhajajo; in nobeden Slovenec se ne more več pritoževati, da nima kaj slovenskega brati. Le prašajte, Slovenci, pridno, kje se listi naročujejo, in potem si jih hitro naročite, pa tudi marljivo berite. Po branji

časopisov človek najbolj v znanji sveta naprej pride.

Že iz tega lahko previdite, ljubi Slovenci, kako lažnjivi proroki so nemškutarji, ki nam sponašajo, da se naš jezik še le od leta 1848. piše, da Slovenci drugih knjig nimamo, kakor molitevni, da nimamo knjig in časopisov, iz katerih bi se učili in po katerih bi bolj razumni postajali. Tem ljudem se véda niso nobene knjige znane, ker ne marajo za nje in jih sovražijo. Za te ljudi je vsaka nova slovenska knjiga bob v steno, ki se je ne prime; s takimi ljudmi se zastran knjig tudi težko prepiraš, ker v drugo ne verujejo, kakor v to, kar jim kak mesar ali klobasar iz mesta na nos priveže. Ne dajte se od teh ljudi vstrahovati! Verjemite mi, Slovenci! vsi ti širokoustneži bodo v sramoti ostali, berž ko bodete Vi domače knjige slovenske bolj marljivo prebirali. Tedaj bodete o vsakej reči bolj podučeni, kakor nemškutarji, ki nemške knjige in časopise toliko razumejo, kakor kitajski jezik; skoz domače razumljive časopise bodete tudi o vsaki dogodbi bolj podučeni, in ne bode Vas mogel vsaki slepar, ki Bog vé odkoder pride, na limanice vjeti.

Le pridno berite slovenske spise in se obilno vpisujte v društvo svetega Mohorja v Celovci, ktero svojim udom za eden letni goldinar celo kopo knjig pošila. Naročujte si tudi časopisov; mali denar, kega na kaj takega obrnete, Vam bode skoz dobiček, kterega na znanji in kratkem času dobodete, desetkrat in stokrat povernen. Snujte si tudi „čitalnice“ in „bralne društva“, v katerih lahko eden bere, drugi

pa poslušate. Več dobička bodele imeli od takih družtev, kakor pa od kerčem, po katerih rada glava in — mošnja boli. Le takó, moji dragi Slovenci, pridemo naprej in na boljše.

Tretje poglavje.

Prid slovenskega jezika v življenji in v šolah.

Najpervi in največi prid od svojega jezika imamo Slovenci ta, da se v njem med seboj razgovarjamo, da povedamo v njem, kaj mislimo, kaj želimo, kaj hočemo in kaj čutimo. Kako žalostno bi za človeka bilo, ko bi svojih čutjenj nikomur ne mogel razodevati. Godilo bi se mu kakor nemi živini, ktera ne vé povedati, kaj ji je in kaj bi rada. Dar jezika je najlepši dar človeku od večnega stvarnika dan; jezik ali govor povišuje človeka nad živino, ga približuje gospodarju vstvarenja, Bogu samemu. S pomočjo svojega jezika tedaj govorimo Slovenci med seboj in skoz jezik nam je mogoče kupovati in prodajati; s pomočjo jezika iščemo pri sosedi pomoči; s pomočjo jezika najbolj spoznavamo človeka, s katerim imamo opraviti, in po govorjenji ga sodimo pravičnega ali krivičnega; s pomočjo svojega jezika se družimo v društva kakor v občine ali gmanščine, deržave in narode. Brez jezika bi ljudje kakor mnoge živali brez vse družbe in brez vsega edinjenja po zemlji blodili in žalovali.

Zató je tisti človek, ki nam slovenski jezik jemlje, naš največi sovražnik. Tak človek nam želi hudo, nas želi poživiniti, nam hoče ono zvezo, ktera nas an narod veže, razrezati in hoče vsakošno druženje med Slovenci zatreti; kdor nam naš jezik jemlje, ta nas hoče kakor narod zadušiti.

Vsaki jezik je sestavljen iz glasov, s kterimi se imenujejo stvari. Takim glasom se pravi besedam. Kdor se govoriti uči, ta se besed uči, pa skoz besede tudi ravno toliko stvari. Kako se roditelji ali stariši zveselijo, kedar otrok pervikrat spregovori! Perva beseda, ktero iz mladih ust slišijo, jim je znamenje, da je otrok začel misliti, to je: stvari okoli sebe spoznavati; in več besed, ko otrok že zna, bolj se mu razum razvija. Kakó se še le zveselijo roditelji (stariši), kedar otrok začne v šolo hoditi in lepih naukov domu prinaša! Tudi drugi ljudje, ki so nepokvarjenega serca, imajo veselje nad otroki, kedar se v šoli pridno učijo, in tudi potem ko iz šol izstopijo, radi knige sami in drugim ljudem berejo.

Kakó veselo je videti in slišati, kedar se mladih in starih ljudi okoli kakega mladenča ali deklice, ki jim bere, v senci kakega košatega drevesa vstopi. Zdaj je kaka stara zgoba, ktero mladeneč iz knige bere; zdaj bere o kaki daljni deželi, kako ljudje tam živijo in kaj pridelujejo; zdaj bere, odkod prihajajo k nam dišave, odkod različno blago; zopet bere, ktere zelišča so zdravilne, ktere strupene; zopet bere, kakó se pri pohištvu to ali ono bolje opravi in v prid oberne. Tako zvejo deklice in mladenči ta ali oni nauk in si

ga utisnejo v pamet ter ga pozneje v življenji porabijo. Takó pa si s časom naberejo lepi zaklad potrebnih in prijetnih nauk in si z njimi življenje zboljšajo in ozaljšajo. Pa tudi starejši ljudje imajo od takega branja veselje in dobiček, in takó se ves narod počasi v znanji povzdigne.

Zdaj Vas pa vprašam, ljubi Slovenci, ali bi se mogli Vaši otroci s pomočjo kakega tujega jezika takó lahko, tako hitro in tako prijetno učiti, kakor v slovenskem? Vprašam Vas, kaj bi našim starejšim ljudem pomagalo, ko bi jim otroci te nauke iz nemških ali laških knjig brali? Gotovo bi se Vam vsaki na pameti zdravi človek moral smijati, ko bi Vi hoteli svoje otroke, svoje posle in starejše ljudi v nemščini ali laščini podučevati, in bi Vas vprašal: „Zakaj pa ljudem po domače ne povedate? Saj vidite, da po slovenski Vas vse razumejo, v tujem jeziku pa nič? Ali mislite, če jim po nemški ali laški razlagate, da bodo poté svoje dela bolje opravljali, ali da bodo skoz to modrejši, providnejši, bolj hranljivi ali šparovni, pokornejši in delavnejši postali? — Jaz mislim, da ne; ampak celó terdim, da, če Vas ne bodo prav razumevali, bodo vsako delo le slabše napravljali, bodo le bolj neumni, kakor pa umni postajali!“ —

Vidite, ljubi Slovenci, Bog nam je naš jezik zató dal, da ga k svojemu pridu obračamo, ne pa, da ga zametujemo in zastonj imamo. Drugače bi nam Bog pri vsej svoji modrosti jezik brez vsega namena bil podaril. Eno je gotovo: ali je Bog modro storil, da nam je poseben jezik vstvaril; ali pa imajo nem-

škutarji pravo, ki nas nagovarjajo, naj svoj jezik zaveržemo. Razsodite sami, ljubi Slovenci, kolika je modrost nemškutarska proti modrosti Božji! —

Ravno zató pa, ker se nauk v maternem jeziki človeške pameti takó močno prijemlje, tirjajo vsi pravi Slovenci, naj se jih otroci tudi v šolah s pomočjo slovenskega jezika učijo. Pogledimo si malega slovenskega dečka, ki stopi pervikrat črez šolski prag! Deček se je že domá dobro po slovenski govoriti naučil, pozna že tudi mnogo stvari in že tudi precej dobro misli. Tega dečka je zdaj treba le pametno in prijetno k učenju voditi. Mislite si pa zdaj, kakó nerodno in nespametno bi bilo, tega otroka, namesti po slovenski, kar že čisto dobro zna, po nemški ali laški učiti! Otrok še nemškega kar besedice ne zna, in bi se moral vere, rajtanja, zemljepisa, sadjevodstva, in drugih nauk v teh dveh jezikih učiti! Tedaj bi ga moral učitelj še le najpoprej po nemški ali laški govoriti naučiti.

Zdaj Vas pa vprašam, ljubi Slovenci, kje pa bo učitelj toliko časa jemal, da bi otroke najprej po nemški ali laški naučil; in kakó daleč bode otrok pri takem učenju v drugih znanostih in vednostih prišel? Na to vprašanje nam skušnja najbolj odgovarja. Kakor tisti ptič, kemu škvorec pravijo, tako se bode otrok nekoliko tujih besed naučil, pa ne bo pri njih ničesar si mislil; kedar pa iz šole na pašo gre in s pašo domu pride, pa je ves jegov šolski nauk kakor kafra izginil. In kaj se zgodi s časoma s takim fantom? Ali se nauči za silo en par nemških ali laških

besed, drugega pa ničesar več; ali pa je vse veselje do učenja izgubil, in šola se mu hujši zdi kakor pek. In kakošen dobiček je otrok iz šole domu za poznejše čase življenja prinesel? — Nobenega; še teh par besedic je pozabil v dveh, treh tednih potem, ko je iz šole izstopil. Potem se tudi nič več ne skerbi za nauk, ki se mu je kakor najhujši stud na serce vlegel, in hodi po sveti ravno tako nepodučen, ravno tako neveden in sirov, kakor da bi nikdar ne bil šole videl. Prav navadno se še zgodi, da brati in pisati popolnoma pozabi, in še svojega lastnega imena ne vé več podčerkati.

Vprašam Vas, ljubi Slovenci, ali je to res, kar Vam tu o sedanjih šolah pravim? Vprašam Vas, ali bi ne bil učitelj modrejši ravnal, ko bi bil dečke in deklice z vsega začetka po slovenski učil brati in pisati? Vprašam Vas, ali se ne bi tak otrok, ki se je po slovenski že pravilno pisati in govoriti naučil, potem vsakega tujega jezika, naj bo nemški, laški, francozki ali kateri bodi, leže in hitreje naučil? — Vprašam Vas, ne bi tak fant, ki se je v šoli v slovenskem jeziku vsakoršnih znanosti naučil, potem bolje kmetoval, bolj brihten, bolj moder, bolj možki, bolj pobožen in človeštvu bolj koristen bil, kakor pa tisti dečki, ki so skoz edino nemško ali laško učenje na pameti in serci spačeni, prevzetni, nevedni, terdoglavi, bahati in nepriljudni postali? —

Vse to si preudarite, Slovenci, in sami po svojih skušnjah sodite, ali sem Vam resnico povedal ali ne; ali ni dnešnji den po deželi taka, da otroci in odrasli

pri sedanjem šolskem učenju, ki je ali nemško ali laško, ali pa na pol nemško i na pol slovensko, tedaj prav po netopirjevo ptič-mišje, le bolj divji, namesti pohlevni, le bolj nerodni kakor pa ljubeznivi, in čem delj tem bolj hudobni kakor pa dobrotni postajajo? — Vse to pa prihaja odtod, ker se nauk v tuji besedi otročjih glav in serc nikakor ne prime. Le domača beseda sega človeku do serca, ona ga najprej vkroti in oblaži. — Saj pa šola ni za to, da bi se v njej samó jeziki učili, tudi ne za to, da bi se v njej ljudje proti ljudem, Slovenci proti Slovencem ščuvali in šuntali. Gotovo ne; ampak serce se mora mladini žlahtniti, pamet se ji mora razširjati, in razum ostriti.

Zató stopite na noge, Vi bolj podučeni, in ne dajte, da bi Vaše šole bile, kakor jih nemškutarji tirjajo, tuje in otrokom nerazumljive, dušne mučilnice namesti učilnice, divjaški berlogi namesti sadniki čednosti. Vi ste pred Bogom, ki Vam je otroke dal, Vi ste pred Vašim zarodom odgovorni, kakó se v šoli Vaši dečki in deklice odrejajo in podučujejo, kakošni enkrat iz njih ljudje postanejo! Zato gledite, da Vam otroci enkrat ne bodo sponašali, da ste za jih uk premalo skerbeli, da ste jih puščali v nevednosti in sirovosti vzrasti.

Če nemškutarji kričijo pa pravijo: „Čisto nemške morajo naše šole biti; potem se bodo otroci kaj naučili!“ tedaj jih pa vprašajte: ali niso res bile šole svoje dni čisto nemške, in kaj so se otroci v njih naučili? — In povedite jim: še menj kakor zdaj, ko so nekako polovičarske, ne slovenske, ne nemške. Le naj

naši starejši ljudje za kakih trideset let nazaj mislijo, ko se — v našo sramoto bodi povedano! — v naših šolah ni smela ne ena slovenska besedica slišati! Ali so takrat ljudje po šolah res kaj bolj pametni bili, kakor zdaj? Takrat je le malo, malo ljudi bilo najti, ki bi le za silo bili brati in pisati znali. Gotovo je od onega časa, kar se v naših šolah že nekaj več po slovenski uči, bolje; zdaj je takih ljudi, ki brati in pisati znajo, gotovo desetkrat, dvajsetkrat več nahajati. Tako vstvarjene šole, kakoršne so nekdanj bile, namreč čisto nemške, so se že davno preživele in so se neveljavne in nekoristne skazale, in samo terde nemškutarske glave, katerih se nobeni pametni nauk več ne prime, zahtevajo in silijo, da bi se Slovenci zopet k starokopitnim nekdanjim šolam povernili in z novič prazno slamo v njih mlatili.

Edino pametno vredjene so take šole na kmetih, v katerih se otroci edino in samo s pomočjo slovenskega kakor maternega jezika vseh naukov učijo. Vsaka drugačna šola, ktera otroke s pomočjo nerazumljivega jim jezika podučuje, je neumna in na ravnost škodljiva, ker otroke v mišljenji moti in jim pamet in jezik meša. Da je takó, tega nas skušnja z nemškimi šolami uči; tega nas tudi uči izgled drugih narodov kakor Nemcev, Taljanov, Francozov in tako naprej, pri katerih narodih se otroci povsod s pomočjo lastnega jezika podučujejo; pa saj nas zdrava pamet že sama tega uči. Kdor nas tedaj hoče v drugem kakor domačem jeziki v šolah podučevati, ta je naš največi sovražnik, ker nas hoče na duši in pameti poško-

dovati, ker nas hoče poneumiti in potujčiti. Pametni, modri Slovenci si bodo takošne šole prepovedovali.

^v Četero poglavje.

Kakó se ima nemščina v naših šolah učiti.

Kolikemu pridu je slovenski jezik v življenji in pri učenji, to smo iz prejšnjega poglavja prevedeli, Zdaj pa pogledimo, kako se imata slovenščina in nemščina v šolah med seboj družiti.

Koj z vsega začetka moram povedati, da se zastran nemščine mnogo laži trosi med naše ljudstvo. Gola, izmišljena laž je, da pravi Slovenci nemški jezik zaničujejo in čertije. To so si nemškutarji iz lastnih glav izvili, da bi prave Slovence kakor sovražnike Nemcev pred svet postavili in jih kakor rogovileže razupili. Še enkrat ponavljam, laž, gerda, černa laž je to, kar terdijo nemškutarji, da mi nemščino zametujemo. To ni res. Mi dobro vemo, da je nemški jezik opiljen in učen jezik, vemo, da ga je v kupčiji treba, in tudi vemo, da se iz nemških knjig dá mnogo lepega in koristnega naučiti.

Ali to pa tudi vemo, da zavoljo tega nam ni treba svojega ravno tako lepega slovenskega jezika zametovati. To reč si mislimo drugače. Pri mizi, kjer se je do zdaj pri nas skoro edina nemščina šo-

pirila, mora za naprej tudi slovenščina sedeti. Tega nikdar nočemo terpeti, da bi slovenščina, naš mili materni jezik, morala za vratni čepeti in kosti glodati, nemščina pa bi se sama pri gostiji pasla. Vsaka na svoje mesto; takó bode najbolj prav.

Kakor sem že povedal, v naših šolah mora slovenščina kraljevati na prvem mestu, zato ker naši otroci so slovenski otroci in samo po slovenski razumevajo. Učni jezik, to je tisti jezik v šoli, v katerem se vera, rajtanje, zemljepis in drugi nauki podučujejo, mora tedaj vselej in vsigdar samo slovenski biti; nemški jezik pa se naj kakor posebni nauk uči, in sicer toliko, da se ne bode skušalo iz otrok Nemce storiti, kar se takó ne da.

Zató se ima nemščina tako le učiti. Najpreje se mora naš slovenski otrok samo slovensko brati, pisati in rajtati učiti. Črez kake dve ali tri leta pa, kadar že vse te nauke po slovenski dobro zna, naj ga učitelj uči nekoliko nemškega brati in pisati, ako roditelji to zahtevajo. Ali to se mora tako goditi, da učitelj otrokom pravi: Tej ali tej slovenski besedi se po nemški takó-le pravi. Pri tem jih mora nemško po narekanji pisati učiti. S časoma bodo otroci, ki že po slovenski dobro znajo misliti, tudi leže in hitreje nemški se učili, kakor pa če jim učitelj koj v prvem klasu začne nemške besede v glavo vbijati.

Prav neumno in naopak bi bilo, otroke z nemško gramatiko ali s „šprohlerom“ terpinčiti, kakor so učitelji nekđaj delali. Takrat so posebno stari „šolmeštri“ zmirom tisto staro pesem od artikeljnov,

hauptvortov, calvortov, cajtvortov, od redetajlov, od vortfigunge, in drugih neumnosti godli, otroci pa so za njimi berbrali, pa niso vedeli kaj; pa komaj, ko so šoli herbet pokazali, niso vsega tega nič več vedeli; malokteri si je še kako besedo zapomnil. Tako sem v Kranji nekega norca poznal, ki je znal ves tisti „šprohler“ na pamet; in kedar je prav divjal, ali se smešil, je začel tiste nerodne „regelce“ godernjati! Nobenega nauka se nismo toliko bali kakor „šprohlera“; pa pri vsem učenju tudi nobenega nismo menj znali in razumevali, kakor tega.

Zdaj pa vprašam: Ali se ne pravi to, otročjo pamet z bátinami ubijati? Ni li tako duševno terpinčenje huje, kakor terpinčenje černih zamorcev, ktere še zdaj v nekterih krajih svetá v jarem vpregajo? — Takega učenja nemščine nas Bog varuj! Takó si ne mislimo nemškega nauka. Vse, kar je črez pravilno branje, pisanje in prestavljanje iz enega jezika v drugi, vse to je pregreha proti pameti, proti Bogu in naturi. Da je podnaukovanje v nemškem jeziki, to je, s pomočjo tega jezika še bolj kvarno in nespametno, to sem že v prejšnjem poglavju pokazal.

Dvojega se tedaj mi branimo: prvič, da bi nemški ali laški jezik kje učni jezik pri Slovencih bil, in drugič, da bi se kje nemščina tako neumno, kakor se je nekdej, in žalibog! morebiti še zdaj kje, učila. Proti pametnemu učenju nemščine pa s pomočjo slovenskega jezika in po tistem poti, kterega sem gori narisal, Slovenci nimamo čisto nič ugovorjati. Naj se naši otroci nemškega ali laškega za silo in potrebo učé!

Zdaj nam pa nasprotniki slovenskega jezika v naših šolah naj pokažejo in povedo, pri katerem imenitnem narodu sveta se mladina ne podučuje v maternem, ampak v tujem jeziki! Kaj bi neki gorenji Štajerci rekli, ko bi jih kdo silil otroke v šolah po slovenski podučevati? Kaj bi Taljani dejali, ko bi jim kdo zapovedal, v šolah nemškega jezika se posluževati? Ali bi Francozi ali pa Angličani terpeli, da bi se jim mladina s tujim jezikom podučevala? Samo nam Slovencem se vriva nemščina in laščina v šole, kakor da bi lastnega jezika ne imeli, kakor da bi še po svoje govoriti ne znali! Tako ravnanje z nami je zares proti vsej človeški pameti, je pravo terpinčenje naše mladine, je zaničevanje celega slovenskega naroda. Takega sramotjenja našega jezika in naroda pa ne zaslužujemo ne po Božjih ne po človeških postavah, in ga tudi za nobeno ceno delj terpeti nočemo. Mi hočemo temveč v svojih šolah svoj jezik imeti; mi hočemo za svoje obrazovanje ali brihtanje sami skerbiti, in naj nas nemškutarji in tujci pri tem deli v miru pusté.

Pa tudi tega za naprej ne bodemo terpeli, da bi se naši otroci v mestnih šolah samó po nemški učili. Kaj nam na kmetih pomaga, če svoje otroke dajemo v take samo nemške šole in se ti tam popolnoma potujčijo? Kar nam naukov iz mesta domu prinesejo, teh nam še ne znajo po domače povedati. Kaj nam po deželi potem pomagajo taki mutci, ki sami Bog ve, če kaj znajo, nam pa v naš prid od svoje učenosti čisto nič dati ne morejo? Kedaj se bodemo enkrat

spametovali, ljubi Slovenci, ter bodemo začeli misliti, čemu so nam naše šole; da so nam namreč za učenje vseh potrebnih nauk, ne pa za edino učenje tujih jezikov? čemu so nam šole, ako dobička od njih nimamo?

Delajmo vendar enkrat takó kakor vidimo druge bolj obrazovane ali brihtne narode delati; ravnajmo tudi s šolami takó, kakor nas Bog in pamet učita in pa bridke skušnje s sedanjimi šolami!

Peto poglavje.

Kdo so nasprotniki našega jezika.

Največi nasprotniki slovenskega jezika so oni, ki znajo sicer po slovenski govoriti, pismenega slovenskega jezika pa ne znajo. Ti so po rodu Slovenci; ali zavoljo slabih šol po slovenski pisati in brati ne znajo. In ravno zató se na slovensčino najbolj hudujejo in jo zasmehujejo. Te verste ljudje, ki naših knjig, naših časopisov in lepote slovenskega pravičnega govora ne poznavajo, najbolj kričijo, in naš jezik za gerdi, divji, ubogi in Bog vé še kakov razglašajo. Ali Vi, pametnejši Slovenci, sami vidite, koliko je sodba teh ljudi vredna; oni sodijo o pismenem našem jeziku, kakor slepec o farbah, katerih nikoli ni videl.

Ti ljudje, katerim je osemindeset let ime „nemškutarjev“ na čelo udarilo, terdijo, da slovenski jezik ni k nobenemu pridu, da se z njim nikamor po sveti ne pride, da je nas Slovencev premalo, da bi se svojega jezika držali, in še več gerdega o slovenščini kvasijo.

Kar se prvega očitaja tiče, da naš jezik ni k nobenemu pridu, na to sem že gore v tretjem poglavju odgovoril; tu hočem še samo nekoliko k prejšnjemu pristaviti. Gore sem pokazal, da je največi prid, kega od slovenščine imamo, ta, da se v njem obrazujemo in da smo ravno skoz slovenski jezik v narodovo celoto zvezani. Pa ne mi sami, ampak tudi Neslovenci imajo prid od našega jezika, ker v njem s Slovenci tergujejo v svojih štacunah takó kakor po sejnih. Koliko bogatih hiš je, postavim, v Marborgi, ktere so od samih Slovencev po kupčiji obogatele! Zató iščejo tergovci po slovenskih mestih in tergih takih postrežnikov in postrežnic, ki slovenski znajo; slovenščina jim je takó rekoč vsakdanji kruh, od kterega živijo; brez znanja slovenščine ali brez slovenskih pomočnikov bi še kar kupčevati ne mogli. Se vé da mnogi izmed teh kupcev ne vedó slovenščini zató druge hvale, kakor zasmeha. Taka je hvala svetá!

Kako daleč se s pomočjo slovenskega jezika po sveti pride, to se že po tem, kar sem v prvem poglavju povedal, lahko razumeje. Kakor daleč se slovanski jeziki glasijo, tako daleč se s slovenščino pride naprej. Zakaj kakor razumevamo mi druge Slovane, ravno tako razumevajo oni nas, posebno če po pismi

govorimo. Ves slovenski svet : veči del Avstrije, veliki del Prusije, veči del Turčije in cela Rusija, tedaj vsa vostočna ali juterna stran Evrope je Slovincem odperta.

Velika laž je tedaj, kar naši nasprotniki terdijo, da se s slovenskim jezikom delj ne pride, kakor po Slovenskem; umnemu Slovincu je več kakor polovica Evrope odperta, in če drugega nobenega jezika ne zna, kakor slovenskega.

Skoz to pa, kar sem o širokosti slovanskega sveta povedal, se samo v nič zgrudi drugo očitjanje, da je nas Slovencev premalo, da bi se svojega jezika držali. Ko bi se, kar pa nikdo ne terdi, samo svojega jezika držali, pa zraven nobenega drugega ne učili, imeli bi dobička dovolj, ker bi se v vseh potrebnih naukih v njem izučili in bi lahko med druge Slovane šli. Ali kdo pa terdi s tem, da če se naj svojega jezika držimo, da se poleg njega ne smejemo drugih jezikov učiti? Tega, kakor sem že gore povedal, nobeden pravi Slovenec ne terdi in ni terdil. Pravi Slovenci so vsi zató, naj se Slovenec, če mu je ljubo in mogoče, tudi drugih jezikov, postavim nemškega ali laškega uči. Saj slovenski prigovor sam pravi: „Več ko jezikov znaš, več ljudi veljaš.“

Ali vprašam Vas, ljubi Slovenci, če se drugih jezikov hočemo učiti, moramo zató svoj jezik zametovat? Ali hočemo brez vsakega maternega jezika biti? Ali je kje na sveti kakov narod, ki nima posebnega jezika? Iščite ga širom sveta, in dober Vam stojim, ne najdete ga nikoli nikjer! Samo naši nem-

škutarji so ga našli; samó da k sreči! ne gotovega, namreč — narod slovenski. Oni bi namreč iz nas Slovencev hoteli napraviti tak čudni brezjezični narod, ki bi vse druge jezike imel znati, samó svojega lastnega ne.

Pri tej priložnosti naj veliko neumnost omenim, ki se med Slovenci čem dalje bolj kaže. Naši nemškutarji se imenujejo — „Nemce.“ Ti „Nemci“, kakor se sami imenujejo, ker drugi jih nihče takó ne imenuje, so rojeni Slovenci, znajo večidel tudi samo po slovenski prav govoriti. Koliko pa jih večina po nemški zna, naj pokaže sledujoči izgled.

V marboržkem okraji živi neki glasoviti nemškutar, ktereга bi lahko po imeni povedal, ko bi komu za jegovo ime kaj mar bilo. Ta nemškutar in še eden mož iz tistega kraja, ki se za Slovence derži, sta vozila enkrat slamo v Marborg. Na polu poti postojita nekde in zagledata na županovi hiši papir prabit, na katerem je stalo napisano „Kundmachung.“ Naš nemškutar, ali kakor se sam imenuje „Nemec“, vpraša tovarišča, kaj bi beseda „Kundmachung“ pomenila, ali nobeden jeju ni te besede uganil, in še le čez pol leta potem sta oba zvedela pravi pomen te besede: „oznanilo.“ Slovencu to ni bilo zameriti, ali kaj pravite k našemu „Nemcu?“

Vidite, takih, kakor je ta, naštejete lahko na tisoče (tavžente); ti „Nemci“, ki se čisto po krivem tako imenujejo, kričijo neprenehoma: „le tajč, le tajč, vse tajč“; samí pa še ne vedó takošne besede, kakor „Kundmachung“, ki je na vseh oglih nabita, in bi,

ko bi jim smertno sodbo po nemkši bral, še to podčerkali. Koliko še le ti ljudje potem nemških knjig in časopisov (cajteng) razumejo? Po mojih mislih bi ti „Nemci“ z nemško knigo vedeli toliko opraviti, kakor žaba z lešnikom. —

Naši nasprotniki slovenščino tudi zató takó čertijo in nemščino tako visoko povišujejo, ker menijo, da le nemščina je zveličavni jezik na sveti. Ali tu se zopet jako motijo. Res je, da se nemščina piše v naših kanclijah ali uradnicah, da jo rabijo pri vojaki, da v njej učijo nauke v viših šolah; ali po postavah ima tudi slovenščina ravno tisto pravico povsod, kakor nemščina ali laščina. Tudi pri Madjarih in Hervatih se je pred kakimi petimi leti še vse po madjarski in hervatski pisalo in v šolah učilo; dandanašnji pa se vse v madjarskem in hervatskem jeziki piše in podučuje.

Kar se kanclij tiče, namreč cesarskih, moralo bi se v njih prav po sedanjih postavah Slovencem vse po slovenski pisati. Kakor se Nemcem po nemški, Taljanom po laški, Ogrom po ogerski, tako bi se moralo tudi Slovencem po slovenski pisati. Saj eni tako kakor drugi narodi morajo vedeti, kaj se jim iz kanclij piše in kaj imajo napisanega v rokah. Kakor pa je zdaj, morajo Slovenci, ki sami nemški ne znajo, od Poncija do Pilata s kanclijskimi pismi hoditi, dokler koga najdejo, ki jim jih zna raztolmačiti, in pri tem iskanji prav pogosto napovedani čas zamudijo in takó v kazen zapadeje.

Ali ne bi kmetom hasneje bilo, da bi jim kanclije po slovenski dopisovale? Tedaj bi jim vsaki otrok, vev šolo hodi, vedel take pisma brati. Saj mi Sloki nei nič menj davkov ne plačujemo kakor Nemci ali Ogri ali kateri drugi narod Avstrije. Naš jezik je tudi za vsako tako pisanje dosti izurjen, in v resnici so že slovenske pisma šle do najviše gospodske na Dunaji, in tudi pred presvitlega Cesarja samega.

Kakor sem povedal, postave govorijo za nas, Cesar sam je tudi že večkrat ostro zapoved izrekel, da morajo vsi jeziki v Avstriji enako pravico imeti, da so ravnopravni, in gospodskam je že večkrat, in to še nedavno bilo zopet zapovedano, Slovencem po slovenski pisati; da, cesarski uradniki so na tisto postavo, ktera daje vsem narodom, tedaj tudi Slovencem, pravico do jih jezika v kanclijah in šolah, celó prisegli, — ali malokje se Slovencem ta pravica daje.

Kakó je to? me morebiti kateri bralec popraša. Na to jaz odgovarjam: posebno zato se ne piše, ker Vi, Slovenci, sami tega večkrat in glasno ne tirjate. Veči del Slovencev, ki nikdar ničesar ne bere, kakor svoj „Steuerbüchel“, še ne vé, da postava zapoveduje slovensko pisanje v kanclijah; veliki del Slovencev sicer že vé, da mora gospodska po slovenski pisati, pa si ne upa tega tirjati; mnogo jih pa tudi je, ki pravijo: meni je vse edno, takó ali takó. Tega pa ne pomislijo, kakó dobro je, če človek vé, kaj v pismi stoji in kaj storiti ima. Včasih mu gre za premoženje, za dobiček ali za izgubo; včasih ima kako pogodbo (glihengo) v rokah, na kateri visi jegovo posestvo;

včasih mu berejo sodbo na smert in življenje, pa po nemški; včasih mora kaj podpisati, kar ga bode za vse žive dni vezalo, — pa k vsemu temu, kar v pismih stoji, moj ljubi Slovenec prikimuje, če razumeje popolnoma ali ne.

Vprašam Vas, ali je vse edno, ali tako ali takó v pismi stoji? Ali Vam je vse edno, če razumejete, kar podpisujete, ali ne? — Vidite, kdor je pri zdravi pameti, ta mora priterditi, da je bolje, če razumeje, kar podpiše, kakor pa, če ne razumeje. Zató pa prosite in zopet prosite gospodske, ako Vam jih same ne dajejo, za slovenske pisma! Saj postava Vam daje to pravico. —

Da znanje nemščine tudi v šolah dobro služi, to poterjujem tudi jaz; ali, da je v šolah nemščina gospodinja, slovenščina pa dekla, tega ni drugo krivo kakor — stara navada. Kakor vsaki učeni Slovenec ve, ima naš jezik za vse nauke potrebnih besed, in drugega ni treba, kakor da ga v šole vpeljemo. Ali da se to ne zgodi, tega smo zopet sami krivi. Zavoljo hrepenenja po nemščini smo ji v naših šolah več mesta prepustili, kakor je trebalo. Tudi zastran šol tirja postava, znani devetnajsti paragraf, da ima vsaki narod pravico, svojo mladino v maternem jeziku v šolah podučevati; ali ker naš nevedni in preponižni rojak tega odločno in večkrat ne tirja, zató se tudi gospodska v tej zadevi ne gene. Takó pa se naše bistre glavice zavoljo neznanja nemščine po nemških, latinskih in realnih šolah tako rekoč na duhu ubijajo; Vi pa, Slovenci, ki težko zaslužene de-

narje za otroke plačujete, nimate od teh šol skoz vaše otroke nobenega dobička. Kedar se Vaši fantje, ki so se, postavim, realk izučili, k Vam v vakancijah na dom povernejo, ne vejo Vas v nobenem nauku podučiti, ker ničesar po slovenski povedati ne znajo. Ko bi se pa Vaši dečki po slovenski bili izučili, potem bi tudi Vi in ves narod kaj hasna od realk imeli.

Kamor koli se obrnemo, povsod vidimo, da je nemščina le za tega delj pri nas tako imenitna, ker mi sami to hočemo, ker mi sami svoj jezik premalo spoštujemo, ker ne tirjamo glasno in neprenehoma tiste pravice, katero nam postava daje.

Ali glavni in največi uzrok, zakaj nemškutarji našemu jeziku tako hudó nasprotjujejo, je ta, ker nam više obrazovanosti ali brihtnosti ne privoščijo. Mnogo nemškutarjev, ki po kake dve ali tri besede nemški zna, živi tako rekoč od slovenske nevednosti; ko bi pa naše ljudstvo bolj pametno in učeno postalo, potem bi tem ljubeznivim stricem sreča — odplavala. Zato lovijo in pokončujejo ti ljudje slovenske knjige, ker se bojijo, da se ne bi Slovenci iz njih kaj koristnega naučili; zato sovražijo čitalnice, v katerih se kmetje podučujejo v vednostih in pravicah; zató so hudi in razkačeni na vsaki tabor, v katerem bi Slovenci svoje želje iz rekli in si pomoči iskali; zató se zoperstavlajo slovenskim šolam, ker bi potem, ko bi ljudstvo samo pisati in brati znalo, s svojo polomljeno nemščino morali v deveto deželo potovati; zato nočejo, da bi gospodske po slovenski dopisovale, ker ne bi radi svoje veljavnosti izgubili, ker oni vedo en

par nemških ali laških besed in križev-kražev, slovenskega pisanja pa ne; zato so oni nasprotniki zedinjene Slovenije, ker se za svojo plesnjivo nemškutarijo bojijo, da ne bi potem za neduho poginila; zató z eno besedo sovražijo vsakega Slovenca, ki se derži svojega jezika, svojih starih, pobožnih navad, in svoje prelepe slovenske domovine, za katero nemškutarji nimajo sercá, in od jeze pokajo, kedar slišijo govore o slovenski narodnosti in o združenji vseh Slovencev v eno deželo.

Ali vsi ti nasprotniki bodo toliko menj škodljivi in ošabni, koliko bolj bode slovenski narod s krepkim svojim glasom vpil: „Mi tirjamo svoje pravice! Mi tirjamo svoj jezik v kanclije, šole in v vse uradnice!“ — Od nas samih, od nas pravim, Slovenci, je odvisno, ali se ima pri nas ta prazna in prevzetna nemškutarija še delj časa pasti, ali pa slovenščina v svojo pravico postaviti. Bog in Cesar sta za nami; pomozimo si zdaj še sami, to je, tirjajmo glasno svoje pravice!

Šesto poglavje.

Čujte! čujte! kaj slovenski jezik tirja!

Do zdaj je moje slabo pero k Vam govorilo, ljubi Slovenci; zdaj pa naj slovenski jezik sam nastopi in Vam glasno pové, kaj on za sebe tirja. Poslušajte ga prijazni in odprite mu svoje serca!

Ljubi Slovenci!

Jaz sem tisti slovenski jezik, o katerem ste ravno slišali, kako se mu na sveti godi. Že pred tisočo ali tavižent leti sta me sveti Ciril in Metod, apostola Slovanov, v svete knjige zapisala, in od onega časa do dnešnjega dne se glasim pri mašah od več kakor šestdeset milijonov pravoslavnih Slovanov. V moji besedi se bere še dnešnji den sveta maša ali litúrgija pri Rusih, Serbih in Bolgarih; v moji besedi se pri teh Slovanih opravljajo vsi sveti obredi. Drugih dvajset milijonov Slovanov pa, razun nekoliko isterskih in liburnskih Slovencev in Hervatov, mene ne rabi več pri mašah.

Moji bratje, slovanski jeziki, se mogočno razlegajo po več kakor polovici Evrope, in so ravno tako krepki, kakor moji sestri, nemščina in romauščina. Slovenci, pri katerih sem rojen, pa so me pozneje opustili in sem za dolgo časa izginil iz jih pisem, dokler me ni v šestnajstem

stoletji, pred tristo leti, zopet Primož Truber k življenju pri njih obudil in me drugóč v knjige zapisal.

Od tega časa pa se zmirom bolj širim, zmirom krepkejši in serčnejši postajam, takó da se zdaj ne bojim več nobenega drugega jezika; saj sem ravno tako žlahtnega rodú, kakor vsi drugi čislani in cenjeni jeziki Evrope.

Posebno moč pa sem dobil v novejših časih, ko se v čitalnicah, bralnih družtvih, zborih in taborjih mogočen slišim. Jaz sem svojemu varuhu ali gerofu, nemškemu jeziku, že davno odrastel in sem polnoleten postal. Kakor tak pa tirjam na podlagi božjih, človeških in cesarskih postav, posebno na podlagi devetnajstega paragrafa osnovnih zakonov ali postav, da se mi dajo in v resnici spolnijo vse pravice, ki mi že davno pripadajo. Te pravice pa, katerih tirjam, so:

I. da se po vseh cérkvah slovenskega naroda moja beseda glasi, da se božji nauk vsem vérnim Slovencem, naj so na kmetih ali v mestih in kjerkoli po sveti, v meni oznanuje. Jaz hočem v vsaki cérkvi, ako le na slovenski zemlji stoji, slišan in govorjen biti.

II. da se vsa slovenska mladina, mala in velika, po vseh učilnicah, najnižih in najvi-

ših, edino in izključivo le v moji besedi podučuje. Nemškemu in laškemu jeziku, mojima bratoma, dajem v njih toliko mesta in časa, da se ju Slovenci morejo za svoje potrebe popolnoma naučiti.

III. da se morajo vse pisma in vsi zapiski v občinah ali srenjah, pri cesarskih in deželskih gospodskah, kakor tudi pri drugih uradih, pri advokatih in notarjih Slovincem po slovenski pisati, in da morajo vse te gospodske in vsi ti uradi in činovniki (beomtarji) slovenske pisma prejemati, in ko bi do najviše gospodske na Dunaji ali pred presvitlega Cesarja samega imele priti.

IV. da se uradnikom in pisarjem (šribarjem) v cesarskih kanclijah rok ali čas postavi, do ktereга morajo slovenski znati, ako ne hočejo v druge kraje prestavljeni biti.

V. Hočem se v vseh slovenskih družbah, zborih in društvih, v ktere Slovenci zahajajo, glasiti, in od kmeta takó kakor od gospoda čislan biti. —

Tu sem svoje glavne tirjatve naštel, ktere naj Slovenci dosledno in terdno vresničijo. Jaz sem duša slovenskega naroda; skoz to, da me, narod, govoriš in pišeš, živim jaz in živiš Ti.

Berž ko mene zapustiš, nehaš narod biti in postaneš derhal in soderga ljudi brez narodnih pravic. Taki ljudje tudi zgubijo svojo domovino; take ljudi vse gazi in tlači; taki ljudje so zaverženci svetá.

Zató, moj ljubi narod slovenski, derži se mene, Tvojega jezika; derži se vsega, kar je Tvoje; tirjaj svoje pravice, da bodeš krepko živel in da dosežeš slavo na zemlji!

Soderžanje.

na strani

Predgovor.

III

Pervo poglavje.

Kje se slovenski jezik govori	7
Slovinci potrebujejo enega pismenega jezika	8
Sorodstvo našega jezika s slovanskimi	9
Glavni jeziki Evrope, s katerimi je naš v rodu	11

Drugo poglavje.

Od kedaj se po slovenski piše	12
Perva slovenska kniga, koliko let stara	13
Sedanje knige in časopisi slovenski	14

Tretje poglavje.

Kake dobrote imamo od svojega jezika	16
Samo v slovenskem jeziku se more ljudstvo obrazovati	17
Naše šole morajo slovenske biti	19
Čisto nemške šole nam nič ne hasnijo	21

Četerto poglavje.

Mi ne zametujemo nemščine	23
Kedaj in kakó se naj v naših šolah nemščina uči	24
Gramatika nemška se v ljudskih šolah ne smeje učiti	24
Pravi namen narodnih šol	26

Peto poglavje.

Sodba naših nasprotnikov o slovenščini nič ne velja	27
Kakemu pridu je naš jezik Neslovencem	28
Kakó daleč se s slovenščino po sveti pride	28
Svojega jezika se najbolj in najprej učimo, drugih pa potem	29
Kakoršni „Nemci“ so nekteri naši nemškutarji	30
Zakaj naše kanclije naj po slovenski pišejo	31
Mi imamo po zakonih pravico do čisto slovenskih viših šol	33
Zakaj naši nasprotniki slovenski jezik toliko čertijo	34
Častimo in tirjajmo sami pravice svojemu jeziku!	35

Šesto poglavje.

Kaj „slovenski jezik“ sam govori in tirja	37
---	----

